

גליון תתנדר • ערש"ק פרשת ויצא

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

נישואי יעקב ולאה – מדוע אינם קידושי טעות?!

מדוע היו אומרים שלאח שייכת לעשו?

יומא טבא דרב יוסף כד נפק מכרת

כל תנועה מכוונת

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

כל תנועה מכוונת

לבד זאת שכל תנועה של אבי היתה מסודרת, היתה גם מכוונת על פי קבלה, והכל היה בתוקף של מסירות נפש פנימית, שמבחוץ לא היה ניכר כלל

כל תנועה שעשה הרבי היה זה בדוגמא שלמעלה

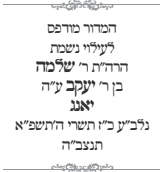
בי"ט כסלו תרס"ג אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מהורש"ב] זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע, שהרבי - אדמו"ר הזקן - היה למטה כמו אדם העליון למעלה, מה שבנשמה פרטית הוא בהעלם הנה בנשמה כללית הוא בגילוי. בנשמות פרטיות משתלשלות כוחות הנפש מעשר ספירות דאצילות אבל זהו בהעלם ואילו בנשמה כללית זה בגילוי. לכן כל תנועה שעשה הרבי היה זה בדוגמא שלמעלה. כל תנועה של הרבי היתה מסודרת ומכוונת על פי קבלה.

מה שאבי אמר על הרבי [הוד כ"ק רבנו הזקן], ראיתי אני עליו. לבד זאת שכל תנועה שלו היתה מסודרת, היתה גם מכוונת על פי קבלה, והכל היה בתוקף של מסירות נפש פנימית, שמבחוץ לא היה ניכר כלל.

חותני, כ"ק הרב החסיד רבי אברהם נ"ע שניאורסאהן, אמר להחסיד ר' אשר נ"ע גראסמאן: המחותן - הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק - הנה הצעד הראשון שלו בעבודת היום הוא במסירות נפש. לפני עשרים וחמש שנים - תרמ"א - אמר לי דודי, הוד כ"ק הרבי מהר"ש נ"ע: האמת והמסירות נפש שלו הן שני עמודי אור. והדוד סיים: ולאותה דרגא שאמת ומסירות נפש מביאות, אין באפשרות אף אחד להשיג, ובפרט האמת והמסירות נפש של נשמה כללית.

אז - אמר כ"ק חותני להחסיד ר' אשר נ"ע - ידעתי שהוא יהיה ממלא מקום קדשו.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ג עמ' 102 ואילך)

פתח דבר

בעזה"י.ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לְקִרְאֵת שַׁבַּת' (גליון תתנד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת לְמוֹדַעִי, שְׁבִדְרָךְ כִּלָּף לֹא הוּבְאוּ הַבִּיאורִים כְּאוֹפֵן אִמִּירָתָם, וְאִף עוֹבְדוֹ מַחֲדָשׁ וְנִעְרְכוּ ע"י חֲבֵרֵי הַמַּעֲרֵכָה, וְלַפְעָמִים בַּעַת הַעֵיבוֹד הוֹשַׁמְט רִיבּוֹי הַשְׁקו"ט בַּפְּרָמִי הָעֲנִינִים וְהַרְחַבְתָּם עִם הַמְקוּרוֹת כְּפִי שֶׁהֵם מוֹפִיעִים בַּמְקוֹרֶם [ובִּפְרָט, בַּמִּדּוֹר "חִידוּשֵׁי סוּגִיּוֹת", שְׁמוֹפִיעִים כֹּאֵן רַק עִקְרֵי הַדְּבָרִים], וִישׁ לְהִיפֵךְ, אֲשֶׁר הַבִּיאורִים נִאֻמְרוּ בְּקִיצוֹר וּכְאֵן הוֹרַחְנוּ וְנִתְבָּאֲרוּ יוֹתֵר ע"פ הַמְכוּאֵר בַּמְקוֹמוֹת אַחֵרִים בַּתוֹרַת רַבֵּינוּ. וּפְשוּט שְׁמַעוּמָק הַמוֹשָׁג וְקוֹצֵר דַּעַת הַעוֹרְכִים יִתְכַּן שִׁימְצֹאוּ טַעוּיּוֹת וּכְיוּ"ב, וְהֵם עַל אַחֲרִיּוֹת הַמַּעֲרֵכָה בִּלְבַד, וְשִׁנְאוֹת מִי יִבִּין.

וְעַל כֵּן פְּשוּט שְׁמִי שְׁבִידוֹ הֵעֲרָה אוֹ שְׁמַתְקֶשָׁה בְּהַבְנַת הַבִּיאורִים, מוֹטָב שִׁיעִיין בַּמְקוּרֵי הַדְּבָרִים (כְּפִי שְׁנַסְמָנוּ בַּתוֹכֵן הָעֲנִינִים), וַיִּמְצָא טוֹב, וַיּוֹכֵל לְעַמּוֹד בַּעֲצָמוֹ עַל אֲמִיתַת הַדְּבָרִים.

וַיְהִי"ר שְׁנוּכָה לְקִיוֶם הַיעוֹד "כִּי מִלֵּאָה הָאָרֶץ דַּעָה אֶת ה'", וְנוֹכָה לַשְׁמוֹעַ תּוֹרָה חֲדָשָׁה, תּוֹרָה חֲדָשָׁה מֵאֲתִי תֵצֵא, בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ וְתִכְפֹּף וּמִיד מִמֶּשׁ.

בברכת שכתא טבא
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקרא אני דודש.....**ב**

מדוע לא הי' בנישואי יעקב ולאָה קידושי טעות?

מדוע לא מצינו שקידש יעקב את לאה ורחל ? / מדוע אי אפשר לומר שקידש בביאה ? / מתי נתחדש גדר "קידושין"? / בגדר ענין הקידושין לפני מתן תורה ואחרי'

^(ע"פ לקיט שיחות ח"ל שחה ב' לפ' ויחי)

פְּנִינִים פֿײַנִים וּבִיאורִים קְצָרִים.....**ה**.

"פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה" – והרי היו שם יצחק ורבקה?
(ע"פ לקיט שיחות ח"ה עמ' 119 ואילך)

יציאה שאין בה גדר יציאה (ע"פ לקיט שיחות חב"ה עמ' 150 ואילך)

יינה של תודה.....**ו**.

בית וכול דיעקב – בפרקמטיא דזבולון

האם עיקר דירת יעקב היא בענייני פרמקטיא ? / איך יתכן ש"יושב אהלים" הקים את ביתו דווקא בחרן ? / היכן היא דירתו של הקב"ה? / ומהי תכלית בריאתו של העולם?

^(ע"פ לקיט שיחות ח"ל עמ' 134 ואילך)

פְּנִינִים פֿײַנִים דְּרוֹשׁ וְאִגְדָּה.....**י**.

מדוע היו אומרים שלאָה שייכת לעשו? (ע"פ לקיט שיחות ח"ה עמ' 152 ואילך)
קריאת שם – על שם האם או על שם הרך הנולד? (ע"פ לקיט שיחות ח"י עמ' 96 ואילך)

חידושי סוגיות.....**יא**.

יומא טבא דרב יוסף בד נפק מכרת

יִפְרַשׁ מֵאִי שֵׁנָא רַב יוֹסֵף דּוֹקָא דַּעְבַּד יוֹמָא טַבָּא כִּשְׁנַעֲשָׂה בֶן שִׁשִּׁים עַל שֶׁנִּיצוֹל מִכֶּרֶת / עַפ"ז יִבְאֹר דְּבָרֵי הַמִּדְרַשׁ בַּפְּרָשְׁתָּנוּ לַעֲנִין יִצְחָק שֶׁפֶסֶק מִמֶּנּוּ יֵצֵר הָרַע

^(לקיט שיחות ח"ה ויצא)

תורת חיים.....**טו**

קשה לוֹוֹנֶם בְּקִרְיַעַת יָם סוֹף

דרכי החסידות.....**טז**

כל תנועה מכוונת

העזרת היום

מכתבי עצה והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

קשה לזווגם כקריעת ים סוף

כשעושה האדם המוטל עליו
מסייעים בידו מלמעלה ומוליכים
אותו למחוז חפצו ולמטרתו הוא

...כן מה שהוא נבון: שבאיזה אופן אפשר לכווין את הקישור פנימי בין נשמת התלמיד והרב, ואיך יהי בטוח שמצא את הנכון. ולדעתו אפשר שיבוא זה קשר פנימי דוקא לאחר שיהי קשר חיצוני.

- הנה בנוגע להאחריות, הרי גדולה מזו רואים בכל יום ויום, והוא בעניני שידוכין שמבואר בזהר (חלק א' דף פ"ה ע"ב) אשר נשמת הבעל והאשה הן חצאי נשמה אחת, שבידידתה למטה נתלבשה לחצאין, זו בגוף הבעל וזו בגוף האשה, והרי מובן שהתאחדות שני חצאי נשמה אחת שבלא זה פלגא גופא הוא, אחריות עוד גדולה מאשר קירוב נשמה פרטית לנשמה הכללית שלה, ובכל זה נעשים שידוכים בכל יום,

וע"כ צ"ל אשר השי"ת הוא המנהיג את העולם ומשגיח בו בהשגחה פרטית, וכשעושה האדם כל המוטל עליו ע"פ תורה מסייעים בידו מלמעלה ומוליכים אותו למחוז חפצו ולמטרתו הוא. וה"ה בקשר שבין תלמיד לרב וחסידי לרבו.

(אנרות קדש ח"א אנרת נקבר)

כל העושה כזה שכרו גדול ביותר

...נהניתי ממ"ש ששניהם משתדלים בעניני שידוכין של תלמידי הישיבה, ובפרט אלו הגלמודים וכו', ויה"ר שחפ"ד בידם יצליח, ומובן גדול הענין ממ"ש ומה' אשה משכלת, ואמרז"ל, שעוד מששת ימי בראשית הקב"ה דוקא מזווג זיווגים, וכל העושה כזה שכרו גדול ביותר, וכמבואר בכמה מקומות.

(אנרות קדש ח"א אנרת מתקב)

...במ"ש אודות... שי שקשה מאד לזווג, בודאי אינו קשה יותר מקרי"ס והרי אמרו רז"ל זה בהנוגע לכל שידוך וביחד עם זה ציוו על הענין, וציווי התורה ה"ז גם נתינת כח, וכמדובר בכ"מ בדא"ח בלשון הציוויים שהם גם לשון הבטחה.

(אנרות קדש חפ"ז אנרת דהקב)

קרי"ס בא לפועל ע"י חוזק הבטחון
והאמונה, שבמילא מובן שברוך
כזה צ"ל ג"כ בענין הזיווגים

במענה על מכתבו מ... בו כתב שהגיע לעונת השידוכין ועדיין לא נמצאה הצעה מתאימה בשבילו ומצטער מזה.

הנה ידוע מרז"ל שקשה לזווגם כקריעת ים סוף, הרי ידוע שבקרי"ס בא לפועל ע"י חוזק הבטחון והאמונה בהשי"ת, שבמילא מובן שברוך כזה צ"ל ג"כ בענין הזיווגים, וככל אשר יתחזק בבטחונו (ומובן אשר ביחד עם זה הרי צריך ג"כ לחפש באופן המתאים) הרי תוקדם ג"כ ההבאה בפועל.

ידוע מאמר הזהר הק' אסתכל באורייתא וברא עלמא, הן עולם כפשוטו והן כל פרטי חייו של האדם הנק' עולם קטן, ובמילא עליו להוסיף בלימוד הן בתורת הגולה והן בתורת החסידות והשי"ת יצליחו.

(אנרות קדש ח"א אנרת בחסד)

הזיווג צ"ל ע"י קפיצה לתוך הים בלי חשבונות יתירים, רק שידע שזהו רצון הקב"ה

...בנוגע לענינו הפרטי, הנה כמדומה שכבר כתבתי לו מאז במרז"ל נחות דרגא ונסוב איתתא, וכנראה שעדיין לא הגיעו הדברים, וכהפירוש בלקו"ת ר"פ שמיני, הגיעו - אנגערירט [מלשון נגיעה].

וע"ד הצחות י"ל שכיון שאמרו ע"ז קשה זווגם כקרי"ס, הנה באיזה אופן נקרה הים דוקא ע"י קפיצת איש יהודי לתוך הים בלי חשבונות יתירים, ורק שידע שזהו רצון הקב"ה, ונטית המטה ע"י משה רבנו.

בבקשתו אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לענין הנ"ל, אבל ידוע ג"כ מרז"ל שלפתיחת פתח כפתחו של אולם צריך עכ"פ לעשות נקב כחודו של מחט.

(אנרות קדש ח"א אנרת בתקב)

המחיר מרפס
לעלוי נשמת
האשה החשובה מרת
רוחמה חי' פחמא ע"ה
בת יכלהמ"א ר' חוב
ביסטריצקין
וליבות משפחתה שחיו

מקרא אני הדרש

ביאורים בפשוטו של מקרא

מדוע לא הי' בנישואי יעקב ולאה קידושי טעות?

מדוע לא מצינו שקידש יעקב את לאה ורחל? / מדוע אי אפשר לומר שקידש בביאה? / מתי נתחדש גדר "קידושין"? / בגדר ענין הקידושין לפני מתן תורה ואחרי

בפרשתנו מסופר אודות נישואי יעקב, שלבן עשה משתה בקשר עם נישואיו לרחל, אמנם בפועל הטעה אותו והכניס לו את לאה במקום רחל ויבוא אלי', ויעקב טען כנגדו (כט, כה): "למה רמיתני"? !

והנה ידוע, כי האבות קיימו את כל המצוות, ודבר זה הוא (לא רק לפי מדרשי חז"ל בדרך האגדה, אלא) גם לפי דרך הפשט - דרכו של רש"י בפירושו על התורה. וכמפורש ברש"י (וישלח לב, ה) לגבי מה שאמר יעקב "עם לבן גרתי" - "ותריי"ג מצוות שמרתי", וכן מפורש ברש"י (תולדות כו, ה) לגבי אברהם שהוא קיים אפילו "גזירות (דרכנו) . . שניות לעריות כו' . . תורה שבעל פה הלכה למשה מסיני".

[ומזה מובן שהוא הדבר בנוגע ליצחק, ובנוגע לכו"כ מצוות מפורש ברש"י שיצחק קיימם (תולדות כו, יב. כז, ג. ט.)].

ולכאורה בגדו"ד, הרי בזה שיעקב בא על לאה ללא מעשה קידושין מקודם - עבר על דין התורה שיש לקדש את האשה לפני שנושאים אותה; אמנם יעקב טען רק "למה רמיתני", ולא ערער על נישואין כאלו בלי קידושין. ויש לבאר שאכן בפרט זה לא הי' חסרון (לפי פשוטו של מקרא "עכ"פ), וכדלקמן.

ב. בדברי המהרש"א מצינו (חדא"ג סנהדרין יט, ב ד"ה מלוה), שרחל היתה מקודשת ליעקב בכסף - בשכר השבע שנים שעבד אצל אבי' לבן, וזהו שאמר יעקב ללבן (פרשתנו כט, כא) "הבה את אשתי" - שרחל כבר היתה בגדר "אשתו", לאחר שנתקדשה לו בשכר השבע שנים.

שהסומא יש תאוה וחמדה בליבו ויכול לחטוא וכו', ולמה אמרו ש"הואיל ונתייחס בעיניו . . יצר הרע פסק ממנו" עד שמחמת כן ייחד הקב"ה שמו על יצחק בחייו.

אבל לפי המבואר לעיל יש לתרץ בהקדים מה שפירש רש"י על הא דכתיב (תולדות כז, א) "ותכהין עיניו מראות", דלפירוש אחד היה הדבר "בעשנן של אלו שהיו מעשנות ומקטירות לע"ז". ולכאורה תימה, דהן אמת שהעשן מזיק לעין, וכדכתיב בה (משלי י, כו) "כעשן לעינים", מ"מ על כרחין עלינו לומר שהעשן שהיו נשי עשיו מעשנות ומקטירות לא היה חזק כ"כ עד שכל הנמצא יתעוור ממנו, דהא אם כן **לכל** **לראש** היו הן עצמן מתעוורות.

וכיון שלא היה העשן חזק כ"כ, שוב אמאי נזוק דוקא יצחק. ואלא ודאי שעוורונו לא בא מן העשן גופא, אלא ממה שהיה העשן **לעבודה זרה**, כי היה יצחק "טהור עינים מראות ברע", ולפיכך לא היה יכול לסבול דבר של עבודה זרה, וכדי כך הגיעו הדברים עד אשר "ותכהין – נתייחס בעיניו". ושוב נמצא שיצחק ורב יוסף חד מילתא היה בהו, וגם יצחק נעשה סגי נהור מצד מה שלא היה יכול לסבול כל דבר של חטא וטומאה, כנ"ל גבי רב יוסף, ולהכי ודאי הא דאמרינן שנתייחס, היינו שניטל ממנו כל רוע היצר – "יצר הרע פסק ממנו", עד שהיה הקב"ה יכול ליחד שמו עליו גם בחייו, ואמר "ואלקי יצחק".

וגם בנוגע ללאה, מבאר המהרש"א, היו קידושין, כי "יעקב ודאי לא הי' עושה בעילתו בעילת זנות", וקידש את לאה על ידי ביאה, שהיא א' מדרכי הקידושין.

אך לכאורה קשה ליישב דבריו בדרך הפשט, כי:

בנוגע לרחל – בפשטות, כוונת יעקב באמרו "הבה את אשתי" היינו המיועדת להיות אשתי, ותו לא;

ובנוגע ללאה – כיון שיעקב לא ידע שהיא לאה והתכוון לרחל, הרי אלו קידושי **טעות** שאינם חלים, [והרי (לפי דרך הפשט) בוודאי **לא** עלתה על דעת יעקב שלבן ירמה אותו, לאחר שהבהיר ופירש "ברחל בתך הקטנה"].

ג. והנה, גם ביצחק ורבקה לא מצינו ב"פשוטו של מקרא" שיצחק קידש את רבקה לפני הנישואין. ואדרבה – מפשטות לשון הכתוב (חיי שרה כד, טז): "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה", משמע שלא היו קידושין לפני כן, אלא הכניסה תיכף לביתו.

[בדרשות רז"ל מצינו אמנם שיצחק קידש את רבקה – או על ידי הכלי כסף וכלי זהב שנתן אליעזר לרבקה (ראה מדרש לקח טוב וחזקוני חיי שרה כד, נג. ועוד; אבל בפירוש רש"י שם, נז מפורש שגם לאחר מכן היתה פנוי), או כשבאה לביתו (פענח רזא שם, טז) – אבל כל זה לא הובא כלל בפירוש רש"י על התורה].

ויש לומר (וראה גם בית האוצר – להר"י ענגל – כלל א אות יז), שאכן ענין זה דקידושין לפני נישואין אינו שייך להא דקיימו האבות את כל התורה עד שלא ניתנה, כי זה שקיימו המצוות היינו במצוות כאלה שגם לפני מתן תורה יתכן קיומן באופן ע"ד לאחר מתן תורה (וכמו: אכילת מצות בפסח, שאין הבדל בעצם מעשה האכילה לפני מ"ת ולאחר מ"ת), משא"כ מצוות **שכל** **גדר קיומן** **נתהווה** רק על ידי הציווי – אין מתאים לומר שקיימו אותן לפני מתן תורה. והוא הדבר בניהון קידושי אשה, מכיון שכל גדר הקידושין נתחדש ע"י ציווי התורה, לא שייך לומר שקיימו דין זה לפני מתן תורה.

ד. ביאור הענין:

הרמב"ם מבאר (בתחילת הל' אישות) – "קודם מתן תורה הי' אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא . . מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהי' לו לאשה", וממשיך: "**כיון שניתנה תורה** נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה, יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהי' לו לאשה, שנאמר כי יקח איש אשה . . וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום . . וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת, אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה, הרי היא אשת איש והבא עלי' חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין".

ויש לומר, שזה שלפני מתן תורה לא היו קיימים "ליקוחין אלו . . הנקראין קידושין או אירוסין" אינו (רק) מפני שעדיין לא נצטוו על זה, אלא משום שלפני הדיבור **אין כל ענין** "ליקוחין" הללו. שהרי ענין "אשת איש" (בפשטות) אינו שהאשה קנוי' לבעל כחפץ הנקנה

לאדם, אלא שהאיש ואשה חיים ביחד, ע"ד לשון הכתוב (בראשית ב, כד) "ודבק באשתו";

ולכן, לולי ציווי ותוקף התורה, אין מקום לומר שיש "ליקוחין" שבכחם לפעול קשר שיחול על האשה שם "אשת איש", כאשר עדיין "לא נבעלה ולא נכנסה" (אפילו) לבית בעלה. ואין זה אלא חידוש התורה, שהאדם קונה "אותה תחלה". ואח"כ תהי' לו לאשה, היינו, שהתורה חידשה לא רק את החיוב, שהאדם צריך לקדש את האשה תחלה, אלא גם עצם האפשרות לקנות אשה (לפני נישואי' בפועל), שרק ציווי התורה הוא המהווה מציאות ("ליקוחין") כזו (וראה רש"י סנהדרין נז, ב; רש"י קדושים כ, ט).

וכיון שענין זה (בנוגע לגדר אירוסין) הוא מילתא שבסברא, הרי מסתבר שכן הוא גם בדרך הלימוד ע"ד הפשט [אף שבכלל אין פירושי רש"י על התורה מוכרחים להתאים עם המבואר בחלק ההלכה שבתורה, כי רש"י לא בא בפירושו אלא לפרש פשוטו של מקרא, כידוע]; ומעתה אתי שפיר ב"פשוטו של מקרא" שלא מצינו שהאבות (והשבטים) קידשו את נשותיהם לפני הנישואין – משום שאז לא הי' שייך כל גדר ה"קידושין".

ה. אלא שיש להקשות על כל הנ"ל, מהמסופר בפ' וירא (יט, יד) לגבי לוט שהיו לו "חתניו לוקחי בנותיו", ומפרש רש"י שם ש"חתניו" היינו אלו שבנותיו של לוט נשואות להן, ואילו "לוקחי בנותיו" היינו אלו ש"אותן שבבית ארוסות להם" ועדיין לא נישאו; הרי להדיא שהי' גדר "ארוסה" גם לפני מתן תורה!

ברם קושיא מעיקרא ליתא, כי ברור שאין הכוונה שם לדין ארוסה שלאחר מתן תורה (ובלאו הכי תמוה לומר שאנשי סדום "לוקחי בנותיו" של לוט התנהגו ע"פ דין תורה!), אלא הכוונה לשידוכין. כי פשיטא שגם לפני מתן תורה הי' ענין השידוכין וזמן הכנה לפני הנישואין, וע"ד שמצינו אצל רבקה (פרש"י חיי שרה כד, נה), שאמה ואחי' ביקשו שינתן לה "זמן י"ב חודש לפרנס את עצמה בתכשיטים" – אבל אין בכח שידוכין אלו לפעול חלות ענין חדש, "אשת איש" על האשה.

ועד"ז יש לפרש במה שמצינו ביוסף, שהי' לו "שטר אירוסין" (פרש"י ויחי מח, ט) – ש"אירוסין" כאן פירושו "שידוכין", ו"שטר אירוסין" היינו שטר של ראי' שנתקשר בשידוך. ויש להאריך בזה, ועוד חזון למועד בעז"ה.

ברכות פ"א ה"ה, ועוד). ומזה שרצונו לא להביט הביאו לידי עשיית מעשה בגופו עד כדי כך שלא יוכל לראות, מובן שעקר מעצמו לגמרי ה"הלב חומד" – גם מענינים שאינם מצד עין רואה – דהיינו כל חמדה רעה ומידת היצר, והיה יחיד בסגולתו במה שנתברר אצלו להדיא שאין לו יצר, ולהכי היה לו סברא לומר שלא יפול בכרת דיומי; ועתה שניצול מכרת דשני, והיתה בידו ראייה מפורשת שדבוק הוא אל הקדושה – נתחזקה סברתו זו שאכן אין הוא עלול ליפול בכרת דיומי (אלא שמ"מ לא החשיבו אלא "פלגא", כי לגודל ענוותנותו עדיין לא היה ברי הדבר אצלו לגמרי, וסוף כל סוף אמרו "אל תאמין בעצמך עד יום מותך"), ועל חיזוק הדבר עבר יומא טבא.

ובזה יש לתרץ קושיא על דברי המדרש בפרשתנו, דעל הכתוב "אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק" איתא בתנחומא (תולדות ז) שאף שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, כיון שגם בהם אין ברי "שלא יטעה אותן היצר הרע", מ"מ אמר הקב"ה "ואלקי יצחק" (אף שהיה הדבר בחייו), ד"הואיל ונתייסס בעיניו כאילו הוא מת, לפי שהיה גנוז לתוך הבית ויצה"ר פסק ממנו". ולכאורה קשה דהן אמת שהסומא חשוב כמת, כדאמרינן בנדרים סד:; ועד דאשכחן דכשם שהמת פטור מן המצוות כדכתיב "במתים חפשי" (שבת ל ע"א), כן בסומא איכא למאן דאמר שפטור מכל המצוות, כדברי רב יוסף בזה בקידושין לא ע"א; מיהא עדיין אין מובן הכיצד נאמר ד"יצר הרע פסק ממנו" ממש, הא חזינן במוחש ומעשים בכל יום

וחזינן מזה דטבע הגוף שלמען קיום חייו יהא מוכרח להקזת דם, ונמצא שהיה כאן פלא אצל רב יוסף ובני ביתו נגד הטבע, וברירא מילתא דקיום גופו היה ע"י זכויות ומעשים טובים שעשה, ולא היה בכח המזיק להזיק, היינו שאצלו היה נראה ברור איך שמצבו הוא כעין מצב ישראל בזמן הבית, שהגוף מקבל שפע חיותו וקיומו ישר מן השמים באופן שאין טבע העולם נאחז ושולט בו, כי מי ששם פה לאדם וברא את הטבע הוא הוא המקיים את גופו כל הזמן מבלי שיוכל הטבע למנוע ולעכב. ולהכי היה ברי לו דנפיק מכרת דשני, כי אופן חיותו היה כמו אלו שחיו בזמן הבית שלעולם לא היה יכול להיות קיום גופם אלא מן הקדושה, כנ"ל, ועל כן ידע שאילו היה עובר על כרת ח"ו לא היה יכול לחיות עוד.

ומעתה י"ל דזהו גם הפי' בכך שהציאה מכרת דשני היא גם בבחינת "פלגא" מהצלת כרת דיומי, כי מתוך הראיה שהיתה בידו שיצא כבר מכרת דשני נתחזקה אצלו הסברא שנסתלק ונתרחק ממנו יצר הרע כח הטומאה, ודבוק הוא בקדושה בלבד, ומתוך כך היה קרוב הדבר בעיניו שמוכסח הוא שלא ייכשל גם מעתה ואילך בחטאים, ולא יגיע ח"ו לכרת דיומי.

וביאור הענין ע"פ האגדה שהביאו הר"ן והרמב"ן בקידושין לא ע"א, דזה שרב יוסף היה סגי נהור הוא לפי שלא הצליח לעמוד בקבלתו שלא להביט חוץ לד' אמותיו, ולהכי סמי נפשיה, ובכך מנע עצמו מ"עין רואה", ובמילא לא היה "הלב חומד", שהוא אם כל חטאת (ירושלמי

יציאה שאין בה גדר יציאה

ויפגעו בו מלאכי אלקים
מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ
(לב, ב, רש"י)

לכאורה צריך ביאור: איך יצאו מלאכי א"י לחו"ל כדי "ללוותו לארץ", והרי לעיל (כח, יב) כתב רש"י "מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ"?

ויש לבאר בזה, בהקדים לשון הרמב"ם "אסור לצאת מא"י לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם" (הל' מלכים פ"ה ה"ט). ולכאורה קשה, שהרי בגמ' מצינו שמותר לצאת מא"י לקראת אמו (ראה קידושין לא, ב), ומדוע השמיט הרמב"ם אופן זה?

ויש לומר, דשאני יציאת א"י לקראת אמו מהיציאה "ללמוד תורה או לישא אשה וכו'", דהיציאה ללמוד תורה וכו"ב היא ע"מ לעשות דבר מה בחו"ל, משא"כ היוצא לקראת אמו בעלייתה לא"י - אין יציאתו בשביל עשי' בחו"ל, כי אם היא צורך העלי' לא"י.

ועפ"ז י"ל שמטעם זה לא הזכיר הרמב"ם היתר היציאה מא"י לקראת אמו, דחשיב רק אופנים שיש בהם גדר יציאה לחו"ל אלא שמותרים הם, משא"כ היציאה לקראת אמו, שהיא צורך א"י - אין בה גדר יציאה מא"י כלל, ולכן לא הביאה הרמב"ם.

ועפ"ז מובן שפיר איך יצאו מלאכי א"י לחו"ל לקראת יעקב "ללוותו לארץ", דמכיוון שמטרת יציאתם היתה ללוות את יעקב לא"י, אין זה נחשב כלל בגדר יציאה מא"י.

"פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה" – והרי היו שם יצחק ורבקה?

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה
מניד שציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק
בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יצא משם, פנה
הודה, פנה זיוה, פנה הדרה.
(כת, י, רש"י)

במדרש (ב"ר פס"ח, ו) מקשה איך אפשר לומר שכשיצא יעקב מבאר שבע "פנה זיוה, פנה הדרה", והרי עדיין היו שם יצחק ורבקה. ומשני: "לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים".

והנה מזה שלא הוקשה לרש"י קושיא זו, משמע שבדרך הפשט לא קשיא מיד.

ויש לומר, שלרש"י המפרש בדרך הפשט, מה שהצדיק "הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה" של העיר, היינו שמשפיע ופועל על יושבי העיר ע"י מעשיו והנהגתו, שישנו גם הם את הנהגתם לטובה (ראה רא"ם וגור ארי' כאן). ולכן מובן שכשיצא יעקב "פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה", כי אף שיצחק ורבקה היו עדיין בעיר, הרי יצחק "כהו עיניו וכלוא בבית" (כפרש"י לקמן כח, יג), וגם רבקה היתה תמיד בתוך ביתה, שהרי "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד), ובפרט שהיתה צריכה לשמש את יצחק דסומא ה', ולכן לא השפיעו כ"כ על הנהגת בני העיר.

משא"כ להמדרש "הוא זיוה, הוא הדרה" קאי על זכותו של הצדיק (ראה נור הקודש השלם לב"ר כאן), שמגינה על העיר, ובזכותו באות השפעות טוב וברכה על העיר, ומובן שענין זה ישנו גם ביצחק ורבקה. ולכן הוצרך לתרץ שאינו דומה זכות צדיק אחד לזכות ב' צדיקים.

אחד יומא טבא במלאות לו ששים שנה [ומלבד זה י"ל שבכל האחרים עדיין אין טעם לשמוח כיון שלא נפיק כלל מכרת דיומי, ומה לי שני מה לי יומי כקושייתנו לעיל; ודוקא ברב יוסף יש תירוץ לקושיא זו כדלהלן]. ואפי' כל התנאים והאמוראים שלאחר החורבן לא עשו כגון הך יומא טבא, כי מן הסתם בגודל ענוותנותם לא היה ברי להם אם אכן עדיין מחובר גופם לשמים, ועל דרך הלשון הידוע דר"י בן זכאי קודם מיתתו "לפני ב' דרכים אחת של ג"ע ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזה דרך מוליכים אותי" [ולגבי תנאים שלפני החורבן נתרץ שלא עשו שמחה זו כיון שלא ניצולו עכ"פ מכרת דיומי, ולשמחה זו מה עושה כנ"ל; משא"כ ברב יוסף וכדלהלן].

אולם רב יוסף, אף שגם הוא היה עניו כמו כל הנך תנאי ואמוראי דלא עבדו יומא טבא (ועיי' סוף סוטה אודות ענוותנותו), מ"מ ראה היתה בידו דאכן נפיק מכרת דשני דהנה איתא בסוף הוריות דרצו להעדיף רב יוסף על רבה למנותו ראש ישיבה אבל "לא קביל רב יוסף עליה, מלך רבה עשרין ותרתי שנין והדר מלך רב יוסף, וכל שני דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא חליף", היינו שלא חלף על ביתו כל השנים אומן מקיז דם, ופי' הרמ"ה, שהוא משום זכותיה שהשפיל עצמו כל הנך שנין שלא לנהוג שררה בפני רבה, עמדה לו ענוותנותו זו והגינה עליו ועל אנשי ביתו שבמשך כל השנים הללו לא היה נמצא חולה בביתו, ואפי' לא נצרכו לאומן המקיז דם. והנה קיי"ל (סנהד' יז:): דאסור לת"ח לדור בעיר שאין בה אומן מקיז דם,

בנעימים, וביאר דבאמת בזמן הבית העובר על איסור כרת ומיתה בידי שמים רח"ל לא היה מאריך ימיו, להיות שעל ידי הנך איסורי כרת עצמו מן השמים ונפסק שפע חיותו וקיומו מלמעלה [היינו שעונשי שמים על עבירה הם מסובכים במעצמות מן העבירה גופא, שהמרידה בתורה עצמה גורמת ממילא לעונש זה ולא שהעונש נגזר בפ"ע לאח"ז, עיי' של"ה בבית אחרון שהאריך בזה ואכ"מ], אולם כל זה בזמן הבית שהיה קיום גופות בני ישראל בא רק ע"י התורה והקדושה, כי השפע והקיום היה בא לעולם באופן ששליטת כח הבורא המוחלטת ניכרת ופועלת בו, היינו שגם בעלמא דין נשאר כפוף לגמרי לרצון הבורא שממנו בא בלי שתהיה לכח זר שום שליטה ואחיזה ליטול שפע שלא ברשות, מיהו בזמן החורבן שנפלה סוכת דוד וגלתה השכינה עד שהשפעתה באה לעולם בתוך לבוש של טבע העולם המסתיר את כח הבורא ורצונו, שוב יש מקום לאחיזת כח זר שיטול מן השפע ויתננו בעולם שלא כפי רצון ה', ואזי קיום הגופות יכול לבוא גם ע"י כח הטומאה הנאחז בשפע זה ומשפיעו לאשר יחפוץ, ולהכי גם מי שכרת עצמו רח"ל מן השמים ופסקה חיותו מן הקדושה עדיין דרך רשע צלחה ומתקיים מכח הטומאה ה"י.

המורה מזה דבזמננו אפשר שיאריך אדם שנותיו ובאמת כבר מזמן רב נפסק ונכרת הלה מן השמים רח"ל, וגם מי שבא לכלל שיתין שנין עדיין אין שום ראה בידו דלא נפיק מכרת דשני, כי אפשר שכוחות הטומאה מחזיקין את גופו בחיים. ומחזור שפיר אמאי לא אשכחן שיעשה כל

ביאורים בעניני הפרשה על דרך ההסידות

בית זבול דיעקב – בפרקמטיא דזבולון

האם עיקר דירת יעקב היא בענייני פרמקטיא? / איך יתכן ש"ישוב אהלים" הקים את ביתו דווקא בחרן? / היכן היא דירתו של הקב"ה? / ומהי תכלית בריאתו של העולם?

כאשר ילדה לאה בן שישי ליעקב, אמרה: "הפעם יזבלני אישי כי ילדתי לו ששה בנים". והיינו, שמכיוון ש"יש לי בנים כנגד כל נשיו", הנה בוודאי "מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי". ועל שם כך קראה לאה את שם הילד "זבולון", מלשון "בית זבול" (פרשתנו ל, כ ובפרש"י).

והנה, נודע בשערים אשר שם הנולד "אינם דרך מקרה, או רצון האב ואם לקרותו כך", אלא "הקב"ה הוא הנותן שכל חכמה ודעת בלב אביו ואמו, לקרותו בשם שהוא משורש נשמתו של הבן" (אור תורה להה"מ ממעוררש בראשית סי"ד. וראה גם ש' הגלגולים הקדמה כג. ש' מארו"ל בסופו. עמה"מ ש"א ספ"ד. ובכ"מ). ונמצא אם כן, שעניינו ומעלתו של זבולון עצמו קשורים עם קביעת "עיקר דירתו" של יעקב אבינו.

והדברים תמוהים לכאורה:

עניינו של יעקב הוא לימוד התורה, כפי שנאמר "ויעקב איש תם יושב אהלים – אהלו של שם ואהלו של עבר" (תולדות כה, כז ופרש"י). לעומת זאת, שבט זבולון הי' עוסק במסחר, וכפי שנאמר בברכת יעקב לזבולון "זבולון לחוף ימים ישכון – שהי' זבולון עוסק בפרקמטיא" (ויחי מט, יג ופרש"י). ואם כן, איך אפשר לומר שעיקר דירתו וקביעותו של יעקב קשור למעלת זבולון? הכיצד ישכון לימוד התורה של יעקב אצל בעלי העסקים של זבולון דווקא?

התייסדות בית ישראל – ב"חרן" דווקא

כאשר מעיינים במהלך ימי חייו של יעקב אבינו, שוב עולה התמיהה האמורה:

עיון ופולחן בסוגיות הפרשה

יומא טבא דרב יוסף כד נפק מכרת

יפרש מאי שנא רב יוסף דוקא דעבד יומא טבא כשנעשה בן ששים על שניצול מכרת / עפ"י יבאר דברי המדרש בפרשתנו לענין יצחק שפסק ממנו יצר הרע

לכך נתכוון היה לו להשיב לאביו "נקוט לך מיהא חדא בידך", ולא היה לו לומר "נקוט . . פלגא בידך", ודו"ק (עיי' מהרש"א סנהד' צ:).

ויובן בהקדים תמיהה בעצם המעשה, למה דוקא רב יוסף נהג ביומא טבא זה, ולא מצינו בשאר תנאים ואמוראים שלפניו שעשו יומא טבא כשהגיעו לשיתין שנין (ועיי' בהך סוגיא כמה אמוראי קודם דורו של ר"י שהגיעו לגיל מופלג כו'). וגם אמאי לא מצינו שיוזכר בשו"ע ופוסקים לעשות סעודה ויומא טבא בכה"ג, ע"ד שמצינו שהובא גבי המסיים מסכתא, עיי' יו"ד סי' רמ"ו סכ"ו.

והנה באגרת התשובה לכ"ק אדמו"ר הזקן פ"ד מקשה לענין חייבי כרת ומיתה בידי שמים, היאך מצינו בכל דור חייבי כריתות ומיתות שהאריכו ימיהם ושנותיהם

גרסינן במועד קטן כח ע"א "מת . . מחמישים ועד ששים שנה זו היא מיתת כרת . . רב יוסף כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טובא לרבנן, אמר נפקי לי מכרת, א"ל אביו נהי דנפק ליה מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר (שמא ימות מיתה חטופה, רש"י), א"ל נקוט לך מיהא פלגא בידך". ועובדא זו צריכה לימוד, מה טעם להך יומא טבא, ושמחה זו מה עושה ואיזה "פלגא" יש כאן, מה לי כרת דשני שלפני ס' ומה לי כרת דיומי שלאחרי ס', הלא שניהם עונש אחד שוה של מיתה, ומה יש לחגוג על שניצל מכרת דשני אם עדיין יש אצלו חשש כרת דיומי למות במיתה חטופה ח"ו. ואין נראה שתשובת רב יוסף היתה דבאמת הנך תרי כריתות תרי מילי באנפי נפשיהו נינהו, ואין לערב השמחה בהצלתו מכרת דשני עם חשש מענין אחר בפ"ע דכרת דיומי – כי אילו

מדוע היו אומרים שלא שייכת לעשו?

ועני לאה רכות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה שדחתה סבורה לעלות בטרולו של עשו ובכתה, שהיו הכל אומרים שני בנים לריבקה ושני בנות ללבן, הדולה לטרול והקטנה לקטן (כפ, יו. רש"י)

יש לבאר הטעם "שהיו הכל אומרים כו" הגדולה לגדול והקטנה לקטן" בעבודת האדם לקונו:

בעבודת השי"ת ישנם שני אופנים כלליים: א. עבודת הצדיקים, שעבודתם בעולם היא בקדושה בלבד, בקיום התורה והמצוות. ב. עבודת הבעלי התשובה, שעבודת התשובה אינה רק למי שחטא ופגם ועבר את הדרך, אלא היא סדר בפ"ע בעבודת ה', ושייכת גם למי שלא חטא (תו"א ר"פ יחי. ובכ"מ). ועבודתם היא להפוך את הרע לטוב, ובכללות יותר - להעלות את החול לקודש.

ויש לומר שזהו החילוק בין אופני עבודתן של רחל ולאה: רחל היתה "יפת תואר ויפת מראה", כלומר שעבודתה היתה עבודת הצדיקים, שאין בהם מום אלא שלמים הם בתורה ומצוות (סה"מ תרכ"ח ע' קה ואילך); ואילו לאה היתה עבודתה בבכ"י ("ועיני לאה רכות"), שהיא מדרכי עבודת התשובה.

וחילוק זה מצינו גם בין בני לאה לבני רחל, שבני לאה השתתפו במכירת יוסף, ולכן היתה עבודתם בדרגת "בעלי תשובה", משא"כ יוסף ובנימין, בני רחל, לא חטאו, והיתה עבודתם בבחינת צדיק דמיעיקר.

ועפ"ז יובן הטעם "שהיו הכל אומרים כו" הגדולה לגדול והקטנה לקטן": לאה, שעבודתה היא עבודת בעלי תשובה - תנשא לעשו, כדי להחזירו למוטב; משא"כ רחל, שעבודתה היא עבודת הצדיקים - הרי היא קשורה לעבודתו של יעקב, שעיקר עבודתו היתה עבודת הצדיקים, כמ"ש "ויעקב איש תם יושב אהלים" (תולדות כה, כז), היינו שעבודתו היתה בתחום הקדושה עצמה, ולא בהעלאת הדברים שמחוץ לתחום הקדושה. ולכן נאמר "ויאהב יעקב את רחל" (כט, יח), כי עיקר ענינו של יעקב הוא עבודתו של רחל - עבודת הצדיקים.

קריאת שם - על שם האם או על שם הרך הנולד?

והרר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעניי כי עתה יאהבני אישי ותקרא שמו ראובן - רבותינו פירשו, אמרה ראו מה בין בני לבן חמי, שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף, ולא ערער עליו. ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שבקש להוציאו מן הבד (כפ, לב. רש"י)

הקשו במפרשים (ראה משכיל לדוד ועוד, כאן): הרי הכתוב עצמו מפרש טעם קריאת שם ראובן ("כי אמרה כי ראה ה' בעניי גו'"), ומנלן להוסיף טעם אחר שלא נזכר בכתוב? ותרצו באופנים שונים.

ויש לבאר על פי פנימיות הענינים:

מבואר בכ"מ (או"ת ס"פ בראשית. שעה"ח פ"א. לקר"ת בהר מא, ג. ועוד), אשר השם שניתן לאדם איננו רק הסכמת בני אדם שכך יקראו לו, אלא "יש שייכות ממש להשם אל עצם הדבר" (לקו"ת שם), ושם האדם קשור בקשר מהותי עם האדם שנקרא בשם זה.

והנה, בפרשתנו רואים אנו שהטעמים המפורשים בכתוב לקריאת שמות השבטים הם על שם ענינים הנוגעים לאמותיהם, כמו קריאת שם ראובן ע"ש "כי ראה ה' בעניי", ושמעון ע"ש "כי שמע ה' כי שנואה אנכי" (פרשתנו כט, לג), וכן בשאר השמות. וא"כ יפלא, דאם שם האדם קשור למהות האדם הנקרא בשם זה, איך יתכן שנקראו השבטים בשמות שאינם מורים עליהם עצמם, אלא על ענינים הקשורים עם האמהות?

ולכן מוסיף רש"י ומפרש (בנוגע לשמו של ראובן - השם הראשון משמות השבטים): "רבותינו פירשו, אמרה ראו מה בין בני לבן חמי, שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו כו" - שלפירוש זה נמצא שהשם "ראובן" אינו מורה על ענין הקשור עם האם בלבד, אלא גם על עבודת ראובן עצמו, "ראו מה בין בני לבן חמי".

וללמדנו בא, שגם בשאר השבטים כן הוא, ששמותיהם אינם מורים על ענינים השייכים לאמותיהם בלבד, אלא הם קשורים אף לעבודתם שלהם.

לקראת שבת

ט

בהיות יעקב בבית לבן, לא שהה באוהלה של תורה, אלא עבד כפועל ברעיית צאן לבן. ואף על פי כן, דווקא על תקופה זו נאמר (פרשתנו ל, מג) "ויפרוץ האיש מאד מאד", "מאד" - משמעו למעלה ממדידה והגבלה, ו"ויפרוץ האיש מאד מאד" היינו הצלחה מופלגת ובלתי מוגבלת כלל.

והנה ברור שכאשר מצינת התורה את הצלחתו של יעקב, אין כוונתה רק להצלחה גשמית, שהלא חייהם של האבות הקדושים היו אך ורק התמסרות אל רצונו של הקב"ה. ומוכן אשר "ויפרוץ האיש מאד מאד", מדבר בעיקר אודות הצלחתו הרוחנית העצומה של יעקב.

ואם כן, שוב מצינו אשר עיקר הצלחתו של יעקב, "יושב אהלים", הייתה דווקא בהיותו עוסק בעניינים ועסקים גשמיים!

הדבר מודגש גם בכך שבבית לבן דווקא העמיד יעקב אחד עשר מן השבטים הקדושים, שהיו כולם בעלי נשמות קדושות. והדבר תמוה מאוד: כיצד זה העמיד יעקב את בית ישראל, דווקא בהיותו פועל בבית לבן?

מדוע רוב בני ישראל אינם "יושבי אהל"?

תכלית בריאת העולם, היא מה ש"נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טו. תניא פל"ו). הקב"ה נתאוה לברוא עניינים גשמיים נחותים, ושכני ישראל יעמלו לזככם ולקדשם, עד אשר תהי' לו ית' "דירה" ומשכן בתוכם. כאשר בני ישראל יקדשו ויזככו את העולם הגשמי כולו, אזי ישכון בו הקב"ה בגלוי, והעולם כולו יהי' "דירה" ומשכן לו ית'.

זוהי מטרת עבודת בני ישראל בכלל, ובפרט בזמן הגלות, שהם עובדים ומזככים את הדברים הגשמיים הנחותים. הם מקיימים מצוות בדברים גשמיים ומקדשים אותם, וגם משאם ומתנם וצרכי גופם נעשים לשם עבודת ה', ובכך מתעלים כל אותם העניינים הגשמיים ומזדככים, ונעשים ראויים להיות דירה לו ית'.

וזוהי מעלתו המיוחדת של שבט זבולון, שהם עוסקים בפרקמטיא, והרי הם מזככים ומקדשים את העניינים הגשמיים שסוחרים בהם, ובכך ממלאים את תכלית כוונת בריאת העולם. דבר זה נרמז גם בשם "זבולון", מלשון "בית זבול": בעבודת שבט זבולון מודגש ביותר כיצד הם עושים את העולם ל"בית זבול" שיוכל הקב"ה לשרות בו.

ובזה יימצא גם ביאור נכון לכך שרוב בני ישראל אינם יושבי אוהל כי אם בעלי עסק. וכפי שאמרו חז"ל (ברכות לה, ב) "הרבה עשו כר' ישמעאל [הנהגה בהן מנהג דרך ארץ]" ועלתה בידן, כרשב"י "מלאכתן נעשית על ידי אחרים" ולא עלתה בידן.

והטעם לכך הוא, כאמור, שעיקר תכלית בריאת העולם הוא שבני ישראל יקדשו ויזככו את הגשמיות. ותכלית זו, מתגשמת דווקא על ידי העיסוק בדברים גשמיים, כאשר עושים באמצעות מצוות, ועוסקים בהם לשם שמים ולעבודתו ית'. ומשום כך רוב בני ישראל המה "בעלי עסק", שביכולתם לעבוד עבודה קדושה זו, ולהביא את הבריאה לתכליתה.

דירתו של השי"ת – בזיכור העניינים הנחותים ביות

ומעתה יובן היטב מדוע זבולון דייקא הוא "עיקר דירתו" של יעקב, וכמו כן מדוע הקים יעקב את בית ישראל דווקא בבית לבן הארמי – בהיותו פועל:

מכיוון שדירתו של הקב"ה היא בדברים הגשמיים שנתקדשו דייקא, על כן גם יעקב, ש"צדיקים . . דומין לבוראן" (בראשית רבה סז, ח), קשור במיוחד עם עניינו של זבולון, שהוא העסק בפרקמטיא וקידוש וזיכור גשמיית העולם.

וכמו כן, יסד יעקב את בית ישראל דווקא בהיותו פועל, כאשר זיכר וקידוש את ענייני הגשמיית הנחותים שבבית לבן, כי בתקופה זו הי' יעקב עוסק בהדגשה יתירה בתכלית ומטרת בריאת העולם, שתהי' לו ית' דירה בתחתונים.

והנה, נתבאר בתניא (פ"ו) שדירתו של הקב"ה היא בעולם הזה הגשמי דווקא, משום שתאוותו של הקב"ה הייתה שיוכל לשכון גם במקום נחות ביותר לאחר שיתקדש על ידי בני ישראל. והעולם הזה הגשמי הוא "תחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחושך כפול ומכופל, עד שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא, שהן נגד ה' ממש".

ועל פי זה מובן, שבתוך עולם הזה הגשמי גופא, הנה עיקר השלמת מטרת הבריאה היא כאשר מכשירים לדירה גם את העניינים הנחותים ביותר, ובמקומות של העלם והסתר חזק ביותר על אורו ית'. ועל כן ייסוד בית ישראל הי' דווקא בבית לבן, שהי' בחרן, "חרון אף של מקום בעולם" (רש"י סוף פר' נח). כי זוהי עבודתם של בית ישראל, להעלות, לזכר ולקדש גם ה"תחתון" הנחות ביותר. ולכן זהו המקום המתאים לייסד בו את בית ישראל, שיעשו את העולם כולו לדירה ומשכן לו ית'.

עיקר כוונת הבריאה הוא בנשמות ישראל ובתורה

אמנם, עדיין יש לתמוה: הלא עניינו של יעקב הוא להיות "יושב אהלים", לימוד התורה. ואם כן, על אף המעלה העצומה שבעבודת זבולון, אין זה מתאים לכאורה שה"בית זבול" של יעקב "יושב אהלים", יהי' בענייני "זבולון" – בירור וזיכור הגשמיית?

ובכדי ליישב תמיהה זו, יש להעמיק במהות עניין "דירה בתחתונים":

עבודתו של זבולון, עבודת בירור וזיכור הגשמיית, היא עבודה זמנית. כאשר יבוא משיח צדקנו והעולם כולו כבר יהי' דירה לו ית', כבר לא תהי' שייכת עבודת קידוש וזיכור הגשמיית. אז לא יהי' העולם "תחתון" כל כך, ומנגד על אור הקדושה. ולהיפך, באותו הזמן "לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" (סוף משנה תורה להרמב"ם). ואם כן, אין לומר שכוונת הבריאה היא בעצם עניין זיכור הגשמיית, שהלא אין שייך לומר שדירת הקב"ע של הקב"ה היא בעבודה עראית וזמנית.

דירתו הקבועה האמיתית של הקב"ה היא בבני ישראל ובתורה הקדושה, שהמה דבוקים בבורא ית', ועל כן גם הם נצחיים. וכלשון הרמב"ם (הל' יסודי התורה ריש פ"ט) לגבי התורה,

שהיא "עומדת לעולם ולעולמי עולמים" ו"אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת".

אלא שהמעלה של דירת השי"ת בבני ישראל ובתורה, ניכרת דווקא מתוך עבודת זיכור וקידוש הגשמיית, ודווקא בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה הימנו.

ומשל לדבר זה, הוא מעלת הבעל תשובה על צדיק שלא חטא:

כתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ד), "אמרו חכמים, מקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו", וזאת לפי שהבעל תשובה כבר "טעם טעם החטא", ואף על פי כן "פירש ממנו וכבש יצרו". ועל כן גבהה מעלת בעלי תשובה על מעלת הצדיקים, "מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם".

והיינו שלמרות גודל מעלת הצדיק שלא חטא, הרי אין לדעת אם באמת הוא עומד חזק בהתקשרותו בהשי"ת, כי אילו יודמן לידו ניסיון קשה אין ודאות שיעמוד בו. ולעומת זאת, הרי הבעל תשובה שנתנסה בניסיונות אלו, והכיר את טעם החטא, ומכל מקום עמד חזק בהתקשרותו בהשי"ת, הנה בכך נתגלה ובא לפועל תוקף התקשרותו בה', שבכל מצב, איזה שיהי', יעמוד בצדקתו. וכלשון הרמב"ם (שם פ"ב ה"ב) "יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

ומעין זה הוא גם בתכלית כוונת הבריאה:

דירתו של הקב"ה היא התורה וישראל הנצחיים. אמנם, כל זמן שאין לבני ישראל משא ומתן בענייני העולם, הנה אף שעוסקים הם בתורה ועבודת ה', בכל זאת לא בא לידי גילוי תוקף נצחיות התקשרותם באלקים חיים.

ורק כאשר נדרשים בני ישראל להתעסק בעניינים גשמיים ונחותים, והמה מתנסים בניסיונות מתוך העלם והסתר על אור הקדושה, ואף על פי כן גם אז הם עוסקים בתורה, ועושים את הגשמיית לדירה לו ית', הרי בעבודה זו מתגלה הנצחיות שיש בתורתם ונשמתם, שבכוחה לעמוד נגד כל מונע, ואין מה שיעכבה ויפסיקה מעבודת ה'. ואזי שוכן הקב"ה ומתגלה בבני ישראל ובתורה באופן נצחי. וזהו עניין "דירה בתחתונים", שהקב"ה שורה בנשמות ישראל ובתורה, על ידי עבודתם בעולם הנחות והתחתון דווקא.

ונמצא, שאכן עבודת שבט זבולון, בקידוש וזיכור הגשמיית, היא שהביאה את עניין ה"קביעות" וה"דירה" לעבודת יעקב – יושב אהלים. כי בזה שלמרות שהיו טרודים בענייני עסקיהם, מכל מקום היו לומדים תורה ומקיימים מצוות בשלמות, בכך נתגלו הנצחיות והקביעות שבהתקשרות נשמות ישראל בקוב"ה ותורתו.

ומשום כך הי' "בית זבול" של יעקב "יושב אהלים", דווקא בקשר לעבודת זבולון. כי בעבודת זיכור וקידוש הגשמיית, מתגלה בפועל מעלת נשמות ישראל ותורתם, ובכך נעשים המה "דירה" נצחית לבורא ית'.